

אוניברסיטת בר-אילן

**הוראת גמרא בתלמודי תורה חרדיים:
ידיעות תלמידים ומסוגלות מורים**

אריאל שרלו

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

המטרה המרכזית של מחקר זה הייתה להשוות בין הישגים של תלמידים שלמדו גמרא בשיטת הרב וובר בתלמודי תורה חרדיים ובין הישגים של תלמידים שלמדו גמרא בגישות מסורתיות. מטרה נוספת הייתה להשוות בין תחושת המסוגלות של מורים המלמדים בשיטת הרב וובר ובין תחושת המסוגלות של מורים המלמדים בשיטת הלימוד המסורתית.

הוראת הגמרא קשה ומסובכת בשל המבנה הייחודי של הטקסט ובשל השפה הארמית שבה היא כתובה, ואכן מחקרים רבים עסקו במורכבות זו (כגון, בן מנחם, הכט, וזנר, תשס"ג; רביב וקניאל, תשע"ג; שטיינזלץ, 1988, תשס"ג; שלזינגר, מלמד וריבלין, תשע"א).

שיטת הרב וובר משמשת להוראה מתקנת לתלמידים מתקשים בתלמודי תורה חרדיים. מדובר בשיטה להוראת הגמרא, שמטרתה פיתוח לומד עצמאי וקידום כישורי הלמידה של התלמידים בתלמודי התורה. שיטה זו פותחה עבור תלמידים המתקשים בלימוד הגמרא, אך לטענת הרב וובר מתאימה לכל הלומדים. הרב וובר משתמש במונחים ייחודיים להגדרת שלבי הלימוד, ובמחקר זה נעשה לראשונה ניסיון "לתרגם" את מושגיו של הרב וובר למושגים ומוכרים בעולם המחקר הפדגוגי.

מחקרים רבים עסקו בהיבטים שונים של הפן החברתי-תרבותי של החברה החרדית, ובהם: שימוש באינטרנט, מוסד השידוכים, תחום הבידור והיחס בינה ובין החברה החילונית (אוקון, 2016; בן שחר, 2015; גלבוע, 2015; הכטר, 2014; טרגין-זלר, 2014; ליוש, 2015; Baum, Yedidya, 2014; Schwartz, & Aran, 2014; Shukrun-Nagar, 2014; Taragin-Zeller, 2014), אך מחקרים מעטים בלבד עסקו בשאלות פדגוגיות בהקשר לדרכי ההוראה במוסדות חרדיים (קניק, 2000; שליף, 1995; שפיגל, 2011; Finkelman, 2002).

החידוש של מחקר זה נעוץ בעובדה שהוא עוסק, לראשונה, בשיטת הוראת הגמרא בתלמודי תורה חרדיים, ופותח צוהר לבחינה מדעית של תהליכי הלמידה וההוראה בהם. במחקר נבדקו תלמידים ומורים הלומדים ומלמדים בשיטת הרב וובר תוך השוואה בינם ובין תלמידים ומורים הלומדים ומלמדים בגישות מסורתיות.

מדגם המחקר כלל 150 תלמידים – 76 תלמידים שלמדו בשיטת הרב וובר ו-74 תלמידים שלמדו בגישות מסורתיות, ו-96 מורים – 49 מורים המלמדים בשיטת ההוראה של הרב וובר ו-47 מורים המלמדים בגישות מסורתיות.

התלמידים נבדקו בשני שלבים. בשלב הראשון נבדקה היכולת הכללית שלהם באמצעות שלושה כלי מחקר: מבחן המטריצות של רייבן (Raven's Standard Progressive Matrices) (Raven, 1958), פרקים מתוך המבחן "מחשבה מילולית מופשטת" (מ"ם) (גלנץ, 1969, 1989) ומבחן אוצר מילים בגמרא שחובר לצורך המחקר ושמטרתו הייתה להעריך את שליטת הלומדים בשפה הארמית. בשלב השני של המחקר הועבר לתלמידים שיעור בגמרא שבו הם למדו קטע לא מוכר, ולאחריו הם נבחנו במבחן הבנת הנקרא שנבנה לצורך המחקר ושמטרתו הייתה לבחון את מידת ההבנה שלהם בקטע הגמרא שלמדו. המבחן נבנה על-פי המודל של פירסון וגיונסון (Pearson & Johnson, 1978) שפיתחו טקסונומיה הכוללת שלוש קטגוריות של שאלות בהבנת הנקרא: ידע מפורש בטקסט (Textually Explicit), ידע מרומז בטקסט (Textually Implicit) וידע אישי-קודם

(Scripturally Implicit). בהתבסס על המודל, נבנו ארבעה מדדים למבחן: ידע אינפורמטיבי הבודק ידע מפורש בטקסט, הסקה ויישום הבודקים ידע מרומז, ידע עולם ואוצר מילים הבודקים ידע אישי קודם.

השערת המחקר הראשונה בהקשר לתלמידים הייתה שהתלמידים שלמדו בשיטת הרב וובר ישיגו תוצאות גבוהות יותר במבחן הבנת הנקרא בגמרא מתלמידי קבוצת ההשוואה. השערה זו אוששה ונמצאו הבדלים בין הקבוצות לטובת קבוצת המחקר.

ההשערה השנייה הייתה שקבוצת המחקר תשיג בכל אחד מהמדדים של מבחן הבנת הנקרא הישגים גבוהים יותר מקבוצת ההשוואה. השערה זו אוששה חלקית: נמצא שהתלמידים שלמדו בשיטת הרב וובר הגיעו להישגים גבוהים יותר בשניים ממדדי מבחן הבנת הנקרא – ידע אינפורמטיבי והסקה ויישום, בהשוואה לתלמידים בקבוצת ההשוואה. לא נמצאו הבדלים מובהקים בשתי הקבוצות בידע עולם ובאוצר מילים.

השערת המחקר השלישית הייתה שפער הציונים במבחן הבנת הנקרא בין תלמידים חזקים ובין תלמידים חלשים יהיה קטן יותר בקבוצת המחקר מאשר בקבוצת ההשוואה. השערה זו לא אוששה.

בדיקת המורים נעשתה באמצעות שאלוני מסוגלות עצמית בהוראה (Rich, Lev, & Fisher, 1996) לשתי קבוצות המורים. השערת המחקר בהקשר למורים הייתה שיימצאו הבדלים בתפיסת המסוגלות בין מורים המלמדים בשיטת הרב וובר ובין המורים שאינם מלמדים בשיטה זו. השערה זו אוששה חלקית.

תרומות המחקר

ממצאי המחקר מעידים שבאופן כללי, שיטת ההוראה של הרב וובר תרמה לשיפור ההישגים של הלומדים בה, ולכן כדאי לפתח על בסיס שיטה זו מערכי הוראה בלימודי גמרא במסגרות החינוך החרדי וכן במסגרות חינוך אחרות.

מתודת המחקר מאפשרת להסביר את שיטת הרב וובר בכלים מוכרים בעולם המדעי, ומאפשרת לבחון את תוצרי השיטה במסגרות לימוד שונות שיאמצו אותה.

תרומה נוספת של המחקר היא שלראשונה, הוא פותח פתח לדיון מדעי שיטתי, באמצעות כלים מהימנים ותקפים בתהליכי ההוראה וההערכה בתלמודי תורה חרדיים, דבר שכמעט לא נעשה עד כה עקב הסגירות הכללית של החברה החרדית, ובייחוד עקב הסגירות הקיימת במוסדות החינוך החרדיים כלפי עולם המחקר.